

- Európai Unió információs képzés a BGYTF Könyvtár és Alkalmazott Informatikai Tanszékén. / Szerafinné Szabolcsi Ágnes. = Könyvtári Levelező/lap, 1999. 6. sz. 37–39. p.
- A könyvtáros-informatikus szakemberképzés jövője a BGYTF Könyvtár és Alkalmazott Informatikai Tanszékén. / Szerafinné Szabolcsi Ágnes. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2000. 6–7. sz. 279–281. p.
- Az iskolai könyvtárosok szerepe az új ismeretek közvetítésében – informatikus könyvtáros képzés Nyíregyházán. / Szerafinné Szabolcsi Ágnes. In: A könyvtár és információtudományi képzés helyzete és jövője: Tanulmányok. Budapest, OPKM. 2005. 144–151. p.
- Fülöp Géza a rendszerváltás tanszékvezetője a Nyíregyházi Főiskolán. / Szerafinné Szabolcsi Ágnes. = Könyvtári kis híradó : a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei könyvtárak lapja. 2008. 3. sz. 14. p.
- A multimédia felhasználásának lehetőségei a Nyíregyházi Főiskola informatikus könyvtáros BA képzésében. / Tanyiné Kocsis Anikó, Szerafinné Szabolcsi Ágnes. In: „Multimédia az oktatásban 2010” Nemzetközi konferencia előadásai. DVD. Nyíregyháza, 2010. (megjelenés alatt)
- Tudásmenedzsment a weben, valamint a tárgykör oktatása a Nyíregyházi Főiskola informatikus könyvtáros BA képzésében. / Tóth Erzsébet, Szász Péter. = Képzés és Gyakorlat. 2010. 1. sz. 63–71. p.

Szerafinné Szabolcsi Ágnes

Változik a világ

Egy szabolcsi felmérés tanulságai

Miért jó olvasni? A válasz sokféle lehet. Mindenkinek van saját gondolata erről. Novák Péternek például a következő: „...*együtt lélegzem azzal, amit – általában csinálók –, de főleg az olvasmányélményeimmel, tehát ott vagyok, szereplő vagyok, lovaglok, kardozom, leugrok. Tehát ez gyerekkorom óta így megy és mindig képszerű élménynek élem meg ezeket a dolgokat. Tehát valamiféle filmként.*”¹

Fábry Sándor televíziós műsorvezető a könyvtárban szeret olvasni. Szavai szerint „*sört tudsz otthon is inni, de nem ugyanaz, mint amikor egy gyalult asztalhoz leülsz és csapolt sört iszol. Ugyanez igaz a könyvtárra. Van egy olyan szakrális jelleg, amikor az ember valóban kikapcsol minden egyéb mást; nem vesz fel telefont, mert nem lehet, nem rohan ki kenyeret kenni, (...)* de elvileg mindenki olvas és ez egy jó érzés. És, ha elfáradsz, akkor odanézel: – Nézd, ez még ott van! Ez még jegyzetel. Akkor még én is bírom...”²

Olvasni tehát jó! De olvasunk-e eleget? És ki olvas? És mit olvasunk? Hol olvasunk? Tudjuk, hogy a nyomtatott könyvpiac a válságát éli, és van-e még egyáltalán igény az olvasásra? Eltérőek a különböző társadalmi csoportok olvasási szokásai? Korosztályonként mások az emberek olvasási igényei? Kutatásomban ezekre a kérdésekre próbáltam meg választ keresni, kérdőíves módszer segítségével.

Az országban már számos alkalommal végeztek olvasási szokásokról felmérést, számos esetben a felnövekvő fiatalokat kérdezve. Én azonban az ország három leginkább szem előtt lévő társadalmi rétegére összpontosítottam. Az úgy-

mond *értelmiségre*, amely leginkább gondolati, értelmi úton dolgozik, bele foglalva tanárokat, jogászokat, könyvelőket, írókat, orvosokat, könyvtárosokat. A *munkásságra*, azokra, akik két kezük munkájával keresik meg fizetésüket: postásokra, szakmunkásokra, építőmunkásokra, műszerészekre stb. És végül a *diákságra*. Őket is kérdésekkel ostromoltam. Vajon a felnövekvő új generációk hogyan viszonyulnak az olvasáshoz és az azt körülvevő kultúrához? Megértik-e és tudják-e vajon, milyen feladat hárul majd rájuk az elkövetkező évtizedekben?

Felmérésem – hála az internetnek – országos szintű, bár válaszadóim túlnyomó többsége Szabolcs-Szatmár-Bereg megye szülöttje.

Vizsgálattal nem az olvasásról szóló kutatási jelentések mennyiségét kívántam szaporítani, hanem az olvasásért, az „*olvasás tekintélyének megőrzéséért, netalán növeléséért*”³ folytatott erőfeszítéseket szerettem volna a magam szerény eszközeivel segíteni.

A felmért társadalmi csoportok összetétele

Célom a lehetőségeimhez képest megbízható helyzetjelentés elkészítése volt a magyar lakosság értelmiségi, munkás és diák társadalmi osztályok olvasási, művelődési és internetezési szokásainak, lehetőségeinek struktúrájáról.

Elsőként egy táblázatban mutatom be a válaszolók nemi hovatartozását és munkahelyi, adott esetben iskolatípus szerinti megoszlását. (1. táblázat)

Nemek	Értelmiségi	Munkás	Általános iskolás	Középisikolás	Felsőoktatásban tanuló
Fiúk/férfiak	22	98	35	29	35
Lányok/nők	110	42	26	40	35
Összesen	132	140	61	69	70

Szemmel láthatóan a nők, lányok voltak túlsúlyban a válaszadók tekintetében. Ez részint érthető, hiszen a lakosság demográfiai aránya kezd egyre jobban eltolódni, egyre több nő születik, míg kevesebben vagyunk férfiak. Emellett az értelmiségi munkakört betöltők nagyobb hányada is nő. A férfiak aránya a munkás rétegben volt számottevőbb, ez is nyilvánvaló okokból: fizikai munkát leginkább a férfiak végeznek. Az iskolások körében közelített egymáshoz a megkérdezett lányok és fiúk aránya.

Ha már a foglalkozásokat említettem, meg kell figyelniük, hogy az értelmiségi és fizikai dolgozók körében befolyásoló tényezővel bír, hogy ki milyen munkaterületen dolgozik. Két példával szeretném ezt alátámasztani. Vegyünk a megkérdezettek közül egy Nyíregyházán dolgozó könyvtárost és egy nyíregyházi könyvelőt. A könyvtáros ismeri a szép-, szak- és lektűr irodalmat. Ezek közül nemcsak a munkájából kifolyólag, hanem saját érdeklődési területei szerint a szép- és lektűr irodalmat olvassa leggyakrabban. Míg a könyvelő elsősorban a szakterületének anyagait és kiadványait ismeri és forgatja leginkább. Emellett pedig kikapcsolódásként a bulvársajtót lapozgatja. Lássuk hát táblázatban az értelmiségiek munkahely, munkakör szerinti megoszlását. (2. táblázat)

Foglalkozás	Nők száma	Férfiak száma
Könyvtáros	12	3
Tanár	30	9
Könyvelő	25	4
Munkügyi adminisztrátor	20	–
Jogász	2	2
Orvos	2	4
Egyéb	19	–
Összesen	110	22

Most jöjjön a „munkások” csoportjának összetétele. Elsősorban a nyíregyházi postásokra, illetve nagyvállalatok dolgozóira támaszkodtam felmérésem elkészítésekor. Itt meglepő eredményekre bukkantam. A postások tekintélyes hányada (kb. 77%) folyamatos olvasó. A maradék 23 százalék is több-kevesebb rendszerességgel olvas valamit. A legtöbben munkaidejük lejártával, miután hazatérnek, szívesen vesznek kezükbe egy-egy könyvet vagy folyóiratot, míg néhányan inkább az elektronikus dokumentumokat böngésszik az interneten.

A vállalatok alkalmazottai között már nagyobb különbségeket találunk. A dolgozók kisebb része vallotta magát rendszeres olvasónak, a döntő többség sajnos, csak néha vesz kezébe „igazi” olvasnivalót. Nagy részük megelégszik a bulvársajtó nyújtotta sekélyes izgalmmal. A nemi arányok tekintetében is voltak meglepő különbségek. Először vegyük a postás dolgozókat. Tény, hogy ebben a rétegben magasan a férfiak közül kerülnek ki az alkalmazottak, de nők is dolgoznak postásként. A vállalatok, boltok dolgozói nemi arányaiban megoszlanak, és fele-fele hányadban képviseltetik magukat. (3. táblázat)

Foglalkozás	Nők száma	Férfiak száma
Postás	9	41
Bolti eladó	20	6
Árubeszerző	4	5
Hentes	1	12
Árufeltöltő	2	11
Szakmunkás	6	23
Összesen	42	98

Legnagyobb érdeklődéssel a diákság felé fordultam kérdőívemmel, de adott válaszaik nem töltötték el örömmel.

Sajnos, a diákság nagy része nem szeret olvasni, és unalmasnak is találja. A tévé, mozi, internet olyan csáberővel bír, amivel nem képesek a könyvek versenyre kelni. A megkérdezettek egy része a kötelező olvasmányokkal is mozgókép formában ismerkedik meg, feltéve, ha érdekli őket egyáltalán. Ez nagyon szomorú, de szerencsére nem minden fiatal gondolkodik így. Vannak közöttük, akik nap, mint nap olvasnak és nem csak tankönyveket. Elsősorban a középiskolák érettségi előtt álló tanulói és a felsőoktatásban résztvevők forgatnak rendszeresen könyveket és folyóiratokat. Ízlésük persze nagyon eltérő. A középiskolások leginkább bulvár-

sajtót olvasgatnak, illetve ifjúsági regényeket, míg a felsőoktatásban tanulók olvasási szokásai nagyon sokszínűek.

Olvasási szokások

Milyen gyakran olvasnak az emberek?

Elég általános és naiv kérdésnek tűnik, pedig a válaszok többnyire meglepőek. A megkérdezettek nagyobbik hányada (70%) naponta olvas valamit. Ez nagyon jó eredmény. Kisebb része (19%) csak hetente, de még ez sem lebecsülendő. Voltak olyanok is, akik csak két-három hetente vesznek kezükbe nyomtatott dokumentumot (bár köztük sokan e-dokumentumokat napi rendszerességgel olvasgatnak). Ami viszont megdöbbenéssel töltött el, hogy jó néhány százaléknyi (pontosan 4%) a válaszadók közül szinte sohasem olvas semmit.

Kíváncsi lennék, vajon mit gondol a kedves olvasó, a munkás, a diák vagy az értelmiségi réteg képviselői olvasnak-e gyakrabban. A válasz valószínűleg az lenne, hogy természetesen az értelmiség vagy a diákság. Ez azonban nem teljesen igaz. Felmérésem eredményei ugyanis majdhogynem egált mutatnak. Vagyis a munkások közel olyan gyakran olvasnak, mint az értelmiségiek és a diákok. Ez pedig nagy szó!

Egy dologra még kitérek. Döbbenetes volt látni, hogy mindhárom rétegből kerültek ki olyanok, akik szinte soha nem vesznek a kezükbe semmilyen olvasnivalót. A nemek szerinti különbségek nem okoztak túlzott meglepetést: a nők voltak azok, akik gyakrabban olvasnak

Mit szoktak olvasni?

Ha ezt a kérdést szóban szegezi a kérdező a vele szemben ülő válaszadónak, akkor az esetek túlnyomó részében elhangzik a könyv, folyóirat és manapság talán már az elektronikus dokumentum szó is. A válaszadóim e tekintetben (természetesen azok, akik kézbe vesznek bármiféle olvasnivalót) egyensúlyban vannak. Az értelmiségiek, munkások és diákok majdnem ugyanannyit olvasnak mindhárom típusból. Azért születtek számomra is meglepő eredmények. Az egyik: a munkások valamivel többet olvasnak könyveket. A másik: az értelmiségiek kicsivel jobban szeretnek újságot olvasni. Sajnos, az újság szó jelen esetben inkább a bulvársajtót jelenti. Harmadik: a diákok mindig is szerettek újítani, akár nyelvezetükben, akár öltözködésükben, az olvasási szokások terén és változtatnak. Nagy részük szereti az interneten található e-dokumentumokat böngészni. Természetesen könyvet (kisebb részük a kötelezőket, nagyobb részük az egyéb kategóriákat) is olvasnak, illetve folyóiratokat is forgatnak.

A munkások tehát több könyvet olvasnak, mint a másik két csoport, de meglepő módon számukra a folyóirat és az elektronikus dokumentumok is „vonzóak”. Az értelmiségiek szintén szeretnek könyvet olvasni, ám a folyóiratok, periodikák fontosabbak nekik. A diákság „hivatásból” mindent olvas.

A Magyar Művelődési Intézet, a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával, néhány évvel ezelőtt, 2003-ban felkérést kapott a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától arra, hogy végezzen országos vizsgálatot „Magyarország kulturális állapota az EU-csatlakozás küszöbén” címmel. E felmérés eredményeit tar-

talmazó tanulmányt később kiadták könyv alakban, így a nagyközönség is megfigyelhette, hogyan alakult a helyzet a rendszerváltozás óta. Egy külön fejezetet szenteltek a kérdésnek megfelelő válaszoknak. Vagyis mennyien olvasnak könyvet, folyóiratot, más dokumentumtípust? Felmérésük eredménye szerint „*a lakosság 86%-a nyilatkozta azt, hogy kisebb-nagyobb gyakorisággal olvas könyvet, ám szűkebb értelemben véve összesen 73%-ot tekintünk olvasónak, hiszen kutatásainkból kiderül, hogy az emberek 27%-a saját elmondása szerint vagy egyáltalán nem szokott olvasni, vagy egyszer sem vett könyvet a kezébe az elmúlt egy esztendőben.*”⁴

Vagy nekem volt szerencsém, és olyan emberekkel beszéltem, akik nem ilyenek, vagy három-négy év alatt ennyit változott a helyzet? De nézzük tovább a kutatók munkáját: „*elsősorban a felsőfokú végzettségűek és a 14–17 éves fiatalok olvasási kedve kimagasló – 95, illetve 91%-uk olvas könyveket –, de a fővárosiak és az érettségizettek is átlag felett képviselik magukat a könyvolvasók csoportjában. A fiatalok, különösen a 18 éven aluliak, valószínűsíthetően nagyrészt tanulmányaik révén kerülnek kapcsolatba a könyvekkel, s ahogy kikerülnek az iskolapadból, sokan közülük már nem olvasnak olyan gyakran, mint korábban. Amennyiben kizárólag a 25 év alatti tanulókat tekintjük, az tűnhet szembe, hogy a középiskolából és a felsőfokú intézményekből már kikerültek körében alacsonyabb a könyvolvasók aránya, mint azok körében, akik még jelenleg is iskolába járnak!*” – Ez érdekes. A felmérésem ugyanis nem teszi egyértelművé ezt. Épp ellenkezőleg, akik elhagyják az iskolát, többségük ugyanúgy olvas könyvet, mint azelőtt, sőt vannak, akik az iskola elhagyása után érzik csak igazán szükségét az olvasásnak, hogy kicsit elszakadjanak a nehéz, egyhangú hétköznapiaktól. Leginkább az értelmiségiek körében gyakori ez a jelenség, de a munkások közt is sokan olvasnak „tovább”. – „*Az olvasási kedv azonban nemcsak az iskolapadból kikerülve, hanem a teljes 14–70 éves népességet vizsgálva is csökkenő tendenciát mutat az életkor előrehaladtával, s ez a trend különösen a már említett 14 és 27 év közötti korosztály tagjai, valamint az 55 év fölöttiek körét tekintve feltűnő. A 14–70 éves lakosság 14%-a könyvet egyáltalán nem olvas, újságot viszont igen. Leginkább az alacsony iskolázottságúak és az idősek között találunk olyanokat, akiknek olvasási szokásai így alakulnak. A szakmunkásképzőt végzettek körében 17% »éri be« újságokkal, de az érettségizettek 7%-áról is elmondható, hogy a könyvek nem, újságok viszont szerepelnek olvasmányaik között. A lakosság elsöprő többsége (95%) pedig sosem használja az internetet olvasásra*”⁵

Nagyrészt egyet kell értek – bár vannak ellentétek az én felmérésemben –, a folyóiratok tekintetében igazuk volt és van a kutatóknak: azokat, akik periodikákat szeretnek olvasni, kevésbé érdekli a könyv. Az internetes olvasással kapcsolatos megállapítással viszont nem tudok egyetérteni. Hiszen e-dokumentumot, weblapokat a megkérdezetteim nagy része olvas és használ. A munkások ugyanannyira, mint az értelmiségiek. A diákok megosztottak, hiszen a felsőoktatásban tanulók előnyben részesítik az elektronikus formátumot, míg az alacsonyabb végzettségűek kevésbé tartják előnyösnek.

Milyen típusú könyveket olvasnak?

Be kell vallanom, ennél a kérdésnél egy kicsit bajban voltam, amikor a feldolgozást végeztem. Nekiállhattam volna saját típusrendszer kidolgozásának, ám az

nem biztos, hogy szakmailag adekvát lett volna. Ezért egy 2003–2004-es felmérés eredményét hívtam segítségül. A kutatások során hat olvasói típust állítottak föl, ezekbe én is be tudtam sorolni válaszadóimat. Néhol kicsit változtattam a jellemzőiken, de céloom a minél pontosabb jellemzés volt.

- ① *„MINDENEVŐK: széles érdeklődési körrel rendelkező intenzív olvasóknak nevezhetnénk, hiszen az ebbe a táborba tartozó olvasók szinte »minden-evőknek« számítanak, ha a könyvekről van szó.”⁶*

Ebben a csoportban valamennyi általam vizsgált réteg képviselte magát. Válaszadóim közül érdekes módon azonban a munkások közül kerültek ide legtöbben, őket követte a diákság, végül és legkisebb arányban az értelmiségiek.

- ② *„INTENZÍV SZTORI-KERESŐK: jellegzetes olvasói típus, akiknél a szépirodalom, a lektűr-könnyű irodalom és a romantika iránti intenzív érdeklődés figyelhető meg. Az ebbe a csoportba tartozók körében a legmagasabb a klasszikus szépirodalmat, a krimet, akció-regényt, thrillert, romantikus könyveket és a tudományos-fantasztikus, valamint fantasy könyveket olvasók aránya és döntő többségük kalandregényeket is olvas.”⁷*

Ebbe az olvasói csoportba többségében diákok és munkások kerültek, bár értelmiségiek is akadtak, de kisebb részben. A munkások és diákok viszont pont megfelelték ennek a csoportnak.

- ③ *„ÉRZELMESEK: a harmadik, egyben az egyik legnépesebb csoport, a szépirodalom és romantika iránt érdeklődő átlagos olvasók tábora. A klasszikus szépirodalmat, illetve a romantikus könyvet olvasók aránya körükben is jóval meghaladja az átlagot, ám más műfajokhoz való viszonyulásuk és olvasási intenzitásuk egyértelműen eltér az első két csoportétól.”⁸*

Ebbe a csoportba válaszaik alapján elsősorban az értelmiségieket tudtam sorolni. Kisebb részben a diákok is képviselik magukat. Munkások egy-két példát leszámítva nem sorolhatóak ide. E tekintetben nyilván meghatározó volt a férfiak túlsúlya.

- ④ *„KALANDOROK: a negyedik olvasói csoport tagjait leginkább az különbözteti meg a többi olvasótól... hogy sokkal inkább a könnyű irodalom és az ismeretterjesztő könyvek vonzzák őket.”⁹*

Ebben a csoportban felmérésem szerint minden osztály tagjai képviseltetik magukat. A munkás, az értelmiségi éppúgy besorolható ide, mint a diák.

- ⑤ *„GYAKORLATIASAK: az ötödik csoportba sorolt könyvolvasók legfőbb jellemzője, hogy a reáltudományok és a gyakorlatias dolgok iránt (szakirodalom) rendkívüli érdeklődést mutatnak, az úgynevezett humán területeket (szépirodalmat, lektürt) többnyire elutasítják.”¹⁰*

Ebbe a csoportba vegyesen tudtam a válaszok alapján az általam kérdezetteket besorolni, a diákságot kivéve. Ők ugyanis „hivatásuk” miatt kénytele-

nek szépirodalmat is olvasni, nem beszélve arról, hogy többségük nagyon szereti a lektűrt.

A munkások egy része számos hobbinak is él, amihez gyakran kell szakanyagot igénybe venniük. Említve egy konkrét példát: az egyik megkérdezett postás szabadidejében egy zenekarban basszusgitáros. Amellett, hogy van megszerzett tudása e téren, folyamatosan fejleszti, ehhez pedig sokféle szakirodalmat olvas.

Az értelmiségiek egy kisebb hányada szintén besorolható a gyakorlatiasak csoportjába, hiszen a munkájához szükséges szakmai háttérret csak ilyen módon tudja megszerezni.

- ⑥ „*KOCAOLVASÓK: e tábor olvasói tipikusan keveset és műfajilag sem változatos könyveket olvasnak. A hobbikönyveket és a könnyű irodalmat a többi olvasmányhoz képest előnyben részesítik. A könyvolvasók közül e csoport tagjai vesznek a legritkábban könyvet a kezükbe.*”¹¹

Ebbe a csoportba is kerültek válaszadók: meglepő módon ide értelmiségiek sorolhatók nagyobb számban.

Legkedveltebb szép-, szak- és lektűr irodalom

Számos felmérés azzal az eredménnyel zárul, hogy a szépirodalom olvasótábor a lassan, de biztosan csökken. Számos média közvetíti azokat a híreket, amelyek megpróbálnak meggyőzni arról, hogy a szépirodalom lassan elveszíti pozícióját, és eltűnik a magyar népszerűségi listákról. Ennek a rémképnek némiképp ellentmond a „*2005. december végén zárult Nagy Könyv nevű országos kampány végereedménye. Akkor ugyanis a legnépszerűbb 12 olvasmány döntő többsége az iskolai kötelező olvasmányokból került ki, vagyis a tényleges olvasói gyakorlattól meglehetősen távoli, kétségtelenül értékonzervatív elemeket tartalmazó*”¹² művek kerültek a lista élére.

Összességében az én felmérésem is hasonló eredménnyel zárult. Kiderült, hogy a mai magyar lakosság egyáltalán nem felejtette el a szépirodalmat. Ellenkezőleg, a kérdőíveim alapján azt figyeltem meg, hogy bizonyos fokú növekedés jellemző a szépirodalom olvasóinak táborára. Lássuk hát a három vizsgált csoport kedvelt íróit és műveit!

SZÉPIRODALOM

Először a munkásokat nézzük meg. Az eredmények elgondolkodtatók. Ugyanis a munkások nagy része nagyon szereti a szépírók műveit. Elsősorban a XX. századi magyar és külföldi írók műveit, de a klasszikus irodalmat is. A legismertebbek és kedveltebbek a következők (a teljesség igénye nélkül):

Külföldiek: Gabriel García Márquez (*100 év magány, Bánatos kurváim emlékezete*), Franz Kafka (*Az ítélet, Az átváltozás*), George Orwell (*1984, Állatfarm*), Samuel Beckett (*A megnevezhetetlen*).

Beckett kitűnő példa arra, hogy csak mert valaki kétkezi munkát végez, még lehet intellektuális ember.

Magyarok: Wass Albert (*Adjátok vissza a hegyeimet, Mire a fák megnőnek*), Márai Sándor (*Válás Budán, Egy polgár vallomásai*), Örkény István (*Tóték*), Móricz Zsigmond (*Rokonok*), Jókai Mór (*Az arany ember*).

A felsorolást még sokáig lehetne folytatni, de valahol határt kell szabni, így csak a legtöbbször ismételt – illetve egyes kiemelkedő – szerzőket és műveiket említem.

Térjünk át az *értelmiségiek* szépirodalmi olvasási szokásaira. A megkérdezettek többsége legalább egy felsőfokú diplomával rendelkezik, kisebb része középfokú végzettséggel. Akik egyetemet vagy főiskolát végeztek, azok nagyobb részt többet és változatosabban olvasnak, mint érettségizett társaik. Összességében azonban elmondhatom, hogy a szellemi munkát végzők a klasszikus magyar és külföldi irodalomtól a mai kortárs írókig számos szerzőt ismernek és olvasnak. Lássuk hát, kiket is részesítenek előnyben.

Külföldiek: Alexandre Dumas (*Három testőr*), Viviane Villamont (*Kisdarázs*), John Steinbeck (*Egerek és emberek*), Jerome David Salinger (*Zabhegyező*).

Magyar írók: Wass Albert (lásd fent), Janikovszky Éva (*Aranyeső*), Mikszáth Kálmán (összes), Jókai Mór (összes), Móricz Zsigmond (összes), Faludy György (*Őszi harmat után*), Dallos Sándor (*Az aranyecset*), Petőfi Sándor (összes), és még sokan mások. Két nevet azonban kiemelek: Faludy Györgyét és Petőfi Sándorét. Nevüket ugyanis többen is említették, más költőkkel egyetemben. Ez hatalmas különbség a kétkezi és a szellemi munkások között. A munkások verseket szinte egyáltalán nem olvasnak. Az értelmiségiek viszont nemcsak a prózát, hanem a lírát is kedvelik és olvassák.

A végére hagytam a *diákságot*, ők napi „munkájuk” során állandó kapcsolatba kerülnek a szépirodalommal. Nagyközönség előtt nem sokan mernék bevallani, hogy nemcsak muszájból olvassák a klasszikus és modern szerzők műveit, hanem mert szeretik is.

SAKIRODALOM

A szakirodalmat olvasók tábora egyre népesebb. Ráadásul nem kizárólagosan az értelmiségiek, hanem mindinkább a munkásság körében is növekszik a számuk.

Munkások: Mivel számos szakma képviselőjét kérdeztem meg, így elég vegyesek a válaszok. Gyakori felelet volt: építészet, barkácsolás, kertészet, számítástechnika, PC-s játékok, PC-s hardverek, zeneművészet, zenei stílusok, hangszerek stb.

Értelmiségiek: Válaszaik alapján azt lehet elmondani, hogy egy részük a hobbija alapján választ szakirodalmat, míg mások a munkájuk alapján. Lássuk a legnépszerűbb témákat: történelem–életrajzok, földrajz–útleírások, néprajz, könyvtár, biológia, kémia, ezotéria, növények, csillagászat, gasztronómia, irodalom, nyelvészet stb.

Diákság: Megint őket hagytam a végére, mert az ő szempontjuk különleges. Általános és középiskolában még csak a „megszállottak” azok, akik szakirodalmat vesznek a kezükbe, vagy azok, akik valamilyen kiselőadáshoz, tanuláshoz kapcsolódó feladathoz keresnek kiegészítést, de a számuk meglehetősen alacsony. A felsőoktatásban tanulókkal már más a helyzet, mivel számukra a tanulás azt jelenti, hogy a szakjuknak megfelelő, jelenleg kurrens szakirodalmat olvassák. Az általuk kapott válaszok túlnyomó többsége tehát azt tartalmazta, hogy sokféle témában olvasnak szakirodalmat.

LEKTŰR

Mivel kevés ember akad a Földön, aki ne szeretne szórakozni, így nyugodtan ki mondhatjuk, hogy lektürt minden ember és réteg olvas (kivéve, akik sohasem ol-

vasnak semmit). A munkás, a diák, az értelmiségi is. Ennél a kérdésnél volt leginkább szerepe annak, hogy a megkérdezett milyen korcsoporthoz és melyik nemhez tartozik, hiszen ez nagyjából már meg is határozta, hogy milyen típusú szórakoztató irodalmat olvas. Lássuk hát, hogy melyek a legnépszerűbb típusok: *kaland, tudományos-fantasztikus, romantikus, krimi, bűnügyi, fantasy, thriller, horror, detektívtörténet*.

Ahogy fentebb írtam, itt tényleg leginkább az életkor és a nemi hovatartozás alapján lehetett besorolni az embereket. Először a *nők szokásait* boncolgatom. Korosztályos elosztást a következőképpen osztottam el: 35 éven aluliak és 35 éven felüliek. Mindkét korosztálynál jellemzően a romantikus művek, a kalandregények és a bűnügyi-, detektív-, krimi regények voltak a legnépszerűbbek. A majdhogynem tipikusan férfi műveknek mondható fantasy és tudományos-fantasztikus irodalom alig-alig került elő a női olvasók körében. A romantikus regényírók közül leginkább: Nora Roberts és Danielle Steel a népszerűek. A bűnügyi-, detektív-, krimiírók közül pedig: Leslie L. Lawrence, Allan Folsom, Robin Cook, Agatha Christie, Vavyan Fable, Arthur Conan Doyle, Dorothy Uhnak stb.

A *férfiak* kedveltjei sok tekintetben különböznek a nők kedvelt olvasmányaitól, de sok mindenben meg is egyeznek. Hogy érthető legyen: a férfiak ugyanannyira szeretik a kimit, a detektív történeteket, a bűnügyi regényeket, mint amennyire a nők. A különbség abban van, hogy míg a nők a fantasztikus műveket nemigen olvassák, addig a férfiakat leginkább ezek a művek szórakoztatják. Természetesen a korosztályos függvény az erősebb nem körében is igaz. Általában fiatalabb korban a fantáziadús művek vonzzák a férfiakat: a tudományos-fantasztikus és a fantasy témák. Válaszadóim legkedveltebb szerzői a következők: J. R. R. Tolkien, Jude Fisher (*A Gyűrűk ura*), Raymond E. Feist, William King (*Warhammer*), Richard A. Knaak (*Warcraft*), Robert Jordan (*Az idő kereke-sorozat*), a fantasy típusában. Kedvelt *science fiction*-írók: Dan Abnett (*Warhammer 40000 – Gaunt szellemei-sorozat*), Ian Watson (*Warhammer 40000 – Teljes univerzum*), Kevin J. Anderson (*Star Wars*), Isaac Asimov, Jeff Grubb (*Starcraft*), Harry Harrison, Frank Herbert (*Dűne*), Stanislaw Lem és még sokan mások. A férfiak között kevésbé kedvelt a romantikus irodalom. Azonban szeretik a hátborzongató, sötét (dark) történeteket, mint amilyen a thriller és horror műfaja.

Teret nyer az elektronikus média?

Talán már közhelyszerűen hangzik, hogy a lakosság egyre inkább a tömegmédiára befolyása alá kerül, és elfordul az olyan egyszerű, ugyanakkor rendkívül szórakoztató tevékenységtől, mint az olvasás. Az emberek gyors szórakozásra vágyanak, ezt a televízió meg is adhatja nekik. Ezzel pedig nem „tudnak” versenyezni az olvasnivalók. Az internet előretörésével talán megváltozhatott volna a helyzet, mégsem történt jelentős változás. Ugyan sokan olvasnak a neten, még ha bulvár híreket is, mégsem akkora tömeg választja olvasásra a netet, mint ahányan multimédiás szórakozásokra (játékok, filmek, zenehallgatás). Kíváncsi voltam, ki, hogyan szeret kikapcsolódni? Mivel töltik az emberek a szabadidejüket?

Mivel leginkább a tévénézés, internetezés és olvasás egymáshoz való viszonyára voltam kíváncsi, erről kérdeztem a válaszadóimat. Megoszlásában leginkább az

értelmiségiek voltak olvasás pártiak, ha kikapcsolódásról volt szó. Kisebb lemaradással a munkások követték őket, míg bőven lemaradva a diákság zárta a sort.

A megkérdezett értelmiségiek 53 százaléka (70 fő) vallotta, hogy pihenésképp egy jó olvasmányt szokott keresni a napi munka után (legyen szó könyvről vagy folyóiratról). Ez egész jó aránynak mondható. Közel ugyanennyien, 49 százaléknyan (65-en) válaszolták, hogy szeretnek olvasni, de a televízió és az internet is fontos szórakozási lehetőség számukra. Sajnos, a tévé nyomást gyakorol az emberekre: olcsó, gyors szórakozás. Nem csoda hát, hogy 40 százalék (52 ember) fő szórakozása a televíziózás. Az értelmiségiek köréből meglehetősen kevesen válaszolták, hogy szabadidejükben tanulnak, a megkérdezettek alig 20 százaléka (27 fő). Ugyan nem tartozott kutatási témámhoz, de érdekes volt látni, hogy az értelmiségiek körében mennyire népszerű a kirándulás mint szabadidős tevékenység. Közel 75 százalék (99 ember) válaszolta, hogy szeret utazni hosszabb idejű szabadsága idején.

A válaszolók közül 22-en vallották, hogy a netet keresik föl leginkább, ha pihenni vágnak. Ezen leginkább a neten játszható online játékokat értették. A munkások csoportja érdekes módon egyáltalán nem szakadt le az értelmiségiektől e tekintetben sem.

Az olvasási szokásaikat figyelembe véve, közel azonos szinten állnak az értelmiségiekkel. Míg ők 53 százaléknyan olvasnak a szabadidejükben, addig a munkások 48 százaléka (63 fő) teszi ugyanezt. A televíziót nézők aránya azonban kimagaslóan magas a munkások körében. Majdnem 85 százalék (119 ember) szokott munka után tévézni. Ebbe beletartoznak olyan emberek is, akik olvasni is szoktak a tévézés mellett. Érdekes, hogy az internetezők a munkások körében is tartják magukat ahhoz, hogy leginkább a neten szörfölve, vagy azon keresztül játszva szórakoznak. Ők többen vannak valamennyivel, mint az értelmiségiek: pontosan 30 százaléknyan (40 fő). A tanulást közülük csak elvétve húzták be válaszként: 3 százaléknyan (5 fő).

A végére hagytam a felnövekvő új nemzedéket, a *diákságot*. Rajtuk, a jövő olvasóin sok minden múlik. Sajnos, a mai fiatalok nagyon sok tekintetben megváltoztak, mások, mint szüleik. Inkább elmennek bulizni vagy leülnek a gép elé, mintsem, hogy szórakozásképp könyvet olvassanak. Aki mégis szeret olvasni, azt gyakran különcnek nézik. Ez meglátszik a válaszokban is. Olvasni pihenésképp nagyon kevés diák szokott, elenyésző 16 százalék (32 diák). Televíziót már sokkal többen néznek „pihenésképp”: 60 százalék (120 fő). Az internetezők tábora a diákok körében a legnépesebb, a három csoportot figyelembe véve. Náluk leginkább a számítógépes játékok, illetve a chatelés a „haverokkal” számít pihenésnek (40%, 80 fő).

Összegzés

Írásomban az értelmiségiek, munkások és diákok olvasási–művelődési szokásait kutattam. Érdeemes eltöprengeni azon, kik is tartoznak ezekbe a rétegekbe. Ki az értelmiségi? Mondhatnánk, hogy azok, akik legalább középiskolát, egyetemet, főiskolát végeztek, és az eszükkel keresik a kenyerüket. Ez azonban nem teljesen

igaz. Rengeteg – általam csak – ál-értelmiséginek nevezett ember dolgozik értelmiségi munkakörben. Olvasási kultúrájuk – amely általában megelégszik a bulvársajtóval – nagyon lehúzzák az igazi értelmiségiek százalékait.

Az igazi értelmiségiekre nagy feladat hárul. Nekik kell példamutató szerepet játszaniuk. Ki kell emelkedniük az ál-értelmiségiek egyre bővülő táborából, és az élre állva, utat kellene mutatniuk.

A munkások lennének a kétkezi dolgozók, akik fizikai munkával keresik a pénzüket. Sok író, költő, művészt adott ez a társadalmi csoport. Ideje lenne, hogy megmutassák; vannak, lehetnek annyira műveltek, mint akár az értelmiségiek.

A diákság a mindenkori tanulórétteg, a nyolc általánostól a négy- és hatosztályos gimnáziumokon át a főiskoláig és egyetemekig bezárólag. Sok esetben azt a választ kaptam tőlük, hogy a családi háttér miatt nem lelkesednek az olvasás iránt. A megkérdezettek szülei sosem olvastak fel gyerekeknek, a gyermek sem látta soha, hogy szülei akármilyen olvasnivalót kezükbe vettek volna. Ilyen háttérrel valóban nem csoda, hogy nem alakult ki a felnövekvő generációkban fogékonyság az olvasásra. Pedig rájuk hárul majd a feladat, hogy továbbvigyék, tovább éltessék a magyar kultúrát, hogy új és jó irányba vigyék az olvasási szokásokat.

JEGYZETEK

- 1 http://tudasdepo.fszek.hu/hirek/?article_hid=164 – Interjú Novák Péterrel.
- 2 http://tudasdepo.fszek.hu/hirek/?article_hid=164 – Interjú Fábry Sándorral.
- 3 Nagy Attila: Háttal a jövőnek? Középiskolások olvasás- és művelődésszociológiai vizsgálata. Budapest, Gondolat, 2003. 10. p. /Nemzeti Téka/
- 4 Gyenes Edina: Olvasási szokások. 5. kiad. Budapest, Magyar Művelődési Intézet, 2005. 28. p. /Találkozás a kultúrával/
- 5 Gyenes Edina i. m. 28–30. p.
- 6 Gyenes Edina i. m. 55. p.
- 7 Gyenes Edina i. m. 56. p.
- 8 Gyenes Edina i. m. 57. p.
- 9 Gyenes Edina i. m. 58–59. p.
- 10 Gyenes Edina i. m. 59–60. p.
- 11 Gyenes Edina i. m. 62. p.
- 12 Nagy Attila: Olvasás és értékrend. = Könyvtári Figyelő, 2007. 53. sz. 10. p.

Páll Zoltán